

KUD 331.105.22

LIDERSHIPI NDËRMARRËS NË BIZNES DHE INFLUENCA NË GRUP

*Msc.Thëllëza Latifi Sadrija, ass
flanzalatifi@hotmail.com*

Abstrakt

Qëllimi i këtij punimi është që të risim aftësite ndërpersonale në grup në mënyrë që të nxisim liderat e ardhshëm të udhëheqin me vizion të qartë në fusha të ndryshme ku operojn . Liderët Ndërmarrës paraqesin faktorin më të rëndësishëm të zhvillimit të biznesit. Nga iniciativa dhe aktiviteti i tyre varet zhvillimi i ndërmarrjes, i ekonomisë dhe i shoqërisë së një vendi. Mënyra e sjelljes së Liderëve ndërmarrës ndaj vartësve për arritjen e objektivave të përcaktuara, apo siç quhet ndryshe stili i lideshipit ndërmarrës, varjon nga njëri lider tek tjetri, si dhe cilin stil e përdorin për arritjen e qëllimeve apo objektivave afatgjate.Mënyra më e mirë për të analizuar aftësitë e liderit ndërmarrës është duke parë procesin e vendim marrjes nga poshtë – lartë. Ajo që ne sygjerojmë është se suksesi i punës në grup influencohet nga mënyra se si organizohen burimet e ndryshme në orgnizatë, përfshirë këtu burimet njerzore. Detyrat e sukseshme realizohet duke pasur një : qëllim të qartë me frym bashkëpunuese, një plan të saktë dhe përgjegjësi të ndara.

Fjalët kyçe: Lidership, ndëmarrës, biznes, organizim,vendimarrje, influencë në grup, kulturë.

Hyrje

Sot në kuadrin e globalizimit, termi lidership ka marrë një rëndësi të veçantë për rolin dhe vendin që zë në shoqëri, sektorin publik, sektorin privat dhe Forcat e Armatosura. Lidershipi mund te përcaktohet thjesht si, “të ndiqesh nga vartësit”, “në drejtimin e punonjësve në arritjen e rezultateve më të mira”, ose në disa raste me specifike “përdorja e autoritetit në proçeset vendim-marrëse”. Lidershipi Ndërmarrës si pjesë përbërëse dhe figurë kryesore në organizatë, duhet të disponojë dhe prezantojë aftësitë dhe cilësitë e kërkuara, përsosshmëri në mënyrën dhe formën e sjelljes, prezantimin e personalitetit, mënyrën e komunikimit dhe rolin në drejtimin e grupit. Duke parë rolin dhe rëndësinë e figurës së lidreshipit, del si domosdoshmëri trajtimi dhe analizimi i temave të tilla në përcaktimin e rolit

=====

dhe vendin e lideshipit ndërmarrës në raport me individët, grupet dhe organizatat. Disa nga idete me tipike që shfaqen në përkufizimin e lidershipit përfshijnë: ushtrimi i influencës/ndikimit, motivimi dhe frymëzimi, ndihma për të tjerët për të realizuar potencialin e tyre, udhëheqja me anë të shembullit personal, përkushtimi ndaj të tjerëve dhe ndryshimi. E thënë më thjeshtë, lideri është dikush që cakton drejtimin dhe influencën njerezit që të ndjekin atë drejtim. Mënyra se si e përcaktojnë drejtimin dhe si arrijnë tendikojnë tek njerezit varen nga një numër faktorësh që do t'i shohim në vazhdim. Për të kuptuar më të vertetë "territorin" e lidershipit, do të shqyrtojmë disa nga teoritë e lidershipit dhe do të shikojmë disa nga vetitë dhe karakteristikat që duhet të kenë liderat.

1. Përshkrimi teorik i lidershipit ndërmarrës

Termi lidership ndërmarrës është trajtuar dhe studiuar nga studiues dhe ekspertë të ndryshëm. Në lidhje me përcaktimet e tyre, nocioni "leadership është një proces në të cilin individët influencojnë grupimet, dëshirat dhe objektivat e organizatës (Hollander, 1985)". Ndërsa autorët Hackman dhe Johnson (1991) e kanë përkufizuar lidershipin si qenie humane komunikuese, e cila bën të mundur modifikimin e qëndrimeve dhe sjelljen e të tjerëve, më qëllim arrijtjen e objektivave dhe nevojave të grupit. Duke parë analizat dhe përfundimet e autorëve të lartpërmenduar arrijmë në konkluzionin se, format dhe mënyra e drejtimit duhet t'u referohet proceseve të ndryshme, por jo individëve të veçantë. Komente dhe analiza të tilla mundësojnë dhe lehtësojnë trajtimin dhe studimin e figurës dhe rëndësinë e lidershipit ndërmarrës në raport me organizatën.

1.1 Rëndësia e Lidershipit Ndërmarrës

E rëndësishme për liderin ndërmarrës është zotërimi dhe zbatimi i cilësive motivuese, komunikuese dhe roli i tij në përpjekjet për reduktimin e pakënaqësive të punonjësve. Reduktimi i pakënaqësive, arrihet duke njohur ngarkesën dhe përgjegjësitë individuale, performancën, të qenurit i hapur dhe transparent në zgjidhjen e problemeve dhe prezantimin e ideve të reja. Në lidhje me elementët e lartpërmendura, Lordi Sieff ka përkufizuar lidershipin ndërmarrës si më poshtë vijon; "Leadershipi ndërmarrës vitalisht është shumë i rëndësishëm në të gjitha nivelet e një kompanie, që nga bordi kryesor deri tek nivelet më të ulëta. Lidershipi ndërmarrës është aftësia morale dhe intelektuale në parashikimin dhe realizimin e më të mirës, për kompaninë dhe punonjësit e saj ... Gjëja më vitale që lidershipi ndërmarrës ka është krijimi i shpirtit të ekipit rreth tij dhe afër tij, jo në termin e një shkollari, por në termat realistike të pjekurisë

=====

së një të rrituri ... Të jesh një lider efektiv duhet të shikosh, pra, të jesh një figurë aktive në praktik. (1991)” Analizat dhe komentet e Lordit Sieff, konkludojnë se lideri ndërmarrës përbën elementin ose ‘motorin’ bazë në përsosjen e mënyrave dhe formave të punës në grup ‘team working’. Në këtë kontekst, integrimi i individëve dhe grupimeve kalon nëpërmjet dy etapave të rëndësishme; ndryshimeve kulturore në organizatë (Changing Organizational Culture) dhe kultura kombëtare (National Culture). Të dyja këto etapa kanë ndikim thelbësor në motivimin dhe rritjen e cilësive individuale të drejtimit. Këto cilësi ndikojnë në efektivitetin e lidershipit dhe krijimin e një vizioni dhe strategjie të saktë për të nesërmen. Zgjedhja dhe përgatitja e lidershipit ndërmarrës do të krijojë prioritetet e nevojshme për organizatën dhe biznesin ku ai vepron. Lidershipi ndërmarrës, si aktori kryesor në organizatë luan rol vendimtar në ndryshimin e natyrës së punës, duke përdorur procedura eficiente në menaxhimin e burimeve njerëzore. Natyra e menaxhimit ndikon në arritjen e rezultateve të kërkuara në jetën e biznesit.

Drejtuesi në vetvete duhet të jetë një figurë potenciale, me aftësi të mira drejtuese dhe menaxhuese. Ky lloj lidershipi duhet të ndeshet në organizata, nivele të ndryshme vendimarrëse të politikës, shoqërisë civile, etj. Në dukje, ne duhet të shikojmë një figurë morale pozitive të drejtuesit, ashtu si Arnold dhe Robertson (1998), sugjerojnë; “lidershipi nëmarrës është figurë potente dhe me karakter, por jo figurë shpirtërore. Ndërsa nga ana tjetër, autorët Katz dhe Kahn (1978; p.528) e përcaktojnë lidershipin ndërmarrës, si rritje të influencës mbi pëlqimet mekanike të lidhura këto me rutinën që përfshin organizatën”. Duke parë dhe analizuar punën dhe eksperiencën e autorëve të mësipërm dhe realitetin e zhvillimit të lidershipit nëmarrës në Angli, studjuesi i njohur i kësaj fushe Mullins (1999) do të arrinte në konkluzionin se: e rëndësishmja e një drejtuesi lidhet me motivimin, mënyrën e të sjellurit, si dhe mënyrën dhe format e komunikimit. Komentet dhe analizat e bëra nga studiuesit Arnold dhe Robertson (1998), Katz dhe Kahn (1978; p.528) dhe Mullins (1999) konkludojnë se elementët bazë të cilat ndikojnë në suksesin dhe zhvillimin e lidershipit ndërmarrës janë: kultura kombëtare; ndryshimet kulturore në organizatë; mënyrat/format e sjelljes dhe së fundmi shtetet e drejtimit. Por le t’i marrim dhe t’i diskutojmë një e nga një elementët e mësipërme.

Modeli i një lideri

Ashtu siç është diskutuar, karakteristikat personale të liderit mund të përmbliken në mënyra të ndryshme. Njëri nga këto modele, e dizenuar nga TPL mund të shihet dhe në grafik.

Ky model kombinon karakteristikat e derivuara nga **pasione** individuale të shprehura si dhunti lidereshipi, së bashku me **temperamentin** tonë apo me stilin e sjelljes, e mbështjellë nga **karakteri** i zërit, e shprehur si një pjekuri personale.

2. Lidereshipi si aspekt i komunikimit

Çështja e komunikimit është shumë kritike në çfarëdo analize të lidereshipit. Në praktikë shumë kryetarë të bordeve dhe ekzekutivë duhet të jenë në gjendje të komunikojnë në mënyrë efektive sa herë që kërkohet nga ata. Në fakt lidereshipi në ndërmarrje të mëdha mban në vete implikimet e fjalimeve dhe deklaratave të gjata të cilat duhet të bëhen. Më pastaj kjo bëhet çështje e përditshme e top ekzekutivit në mënyrë që gjithmonë të kenë të gatshme mendime apo fjalime të ndryshme në rast se ata thirren të prezantojnë në ndonjë funksion. Shpesh është thënë se fjalimet e mira gjithmonë janë përgatitur paraprakisht.

Fjalimet publike janë një art ose shkencë që kërkojnë profesionalistët dhe duhet të jenë pjesë e çdo trajnimit për lidereship.

3. Morali dhe motivimi

Në motivimin e punëtorëve menaxheri shpesh influancohet nga konceptet e vetëdijës apo nënvetëdijës që ka ndaj qëndrimeve, që punëtorët e tyre kanë ndaj punës.

Shkencëtari i sjelljes, i ndjeri Douglas McGregor flet për teorinë x dhe y. Ky sugjeron që një punëtor mesatar nuk e pëlqen punën në bazë të teorisë x, ai duhet të kërcënohet në mënyrë që të kryejë punën. Teoria y deklaron se puna është natyrale sikur loja dhe punëtorët mund të marrin përgjegjësi për ta kryer punën me vetëiniciativë.

=====

Stimulimet financiare dhe siguria - Zakonisht shkon e pavërejtur thënia se duhet të ketë një shpërblim për punën e kryer me sukses. Një punëtor zyrtar p.sh. i kënaqur me pagën e tij mund të dekurajohet nëse e kupton se dikush i nivelit më të ultë e merr pagën më të madhe se ai. Kombinuar me pagën mujore zakonisht vë në konsiderim edhe atraksionet tjera monetare si p.sh. e drejta e pensionit, beneficione sëmundjesh, pushime vjetore me pagesë etj.

Kënaqshmëria me punën - Shumica e njerëzve e kryejnë punën e tyre më mirë nëse e pëlqejnë atë dhe njerëzit me të cilët punojnë.

Përderisa shumë punëtorë preferojnë rutinën në vend të dinamikës dhe sigurinë në vend të riskut, ata prapëseprapë dëshirojnë të ndihen të rëndësishëm dhe të falënderuar. Nëse e marrim p.sh. muzikën ku luhen zhanre të ndryshme të muzikave, përderisa punëtorët punojnë, mund të pëlqehet nga shumica, por gjithsesi jo nga të gjithë.

Nevoja për disiplinë - Edhe në lidhshmërinë më të mirë mund të ketë probleme personale të cilat trajtohen në mënyrë të ashpër. Në rastet kur ka përjashtim, ulje në pozitë, apo qortim, kjo duhet të bëhet në mënyrë të ashpër, por senzitive duke pasur parasysh ndjenjat e personit tjetër. Në rastet kur merret ndonjë vendim i ashpër kjo mund të ketë efekt të dëmshëm tek punëtorët tjerë.¹⁶²

3. KULTURA KOMBËTARE

Kultura kombëtare është një nga element kryesorë, e cila ndikon në sjelljen e lidhshmërisë ndërmarrës dhe format e komunikimit. Në lidhje me këtë koncept McGregor (1987) ka konkluduar se, kushtet sociale, ekonomike dhe politike së bashku me qëndrimin dhe nevojat e vartësve, ndikojnë në marrëdhëniet me lidhshmërinë ndërmarrës. Kultura kombëtare luan rol parësor dhe influencon në mënyrën dhe sjelljen e lidhshmërisë ndërmarrës në lidhje me ambientin ku ai vepron. Për shembull faktorët si: shoqëria civile, ekonomia, politika, traditat, zakonet, marrëdhëniet ndërmjet komuniteteve të veçanta apo grupimeve të caktuara, ndikojnë në marrëdhëniet e lidhshmërisë ndërmarrës me masën e gjerë të ndjekësve.

3.1 Ndryshimet kulturore në organizatë

Studimet dhe shkrimet e ndryshme e kanë konsideruar lidhshmërinë pjesë kryesore dhe integrale e strukturave sociale dhe kulturore të organizatës. Lidhshmëria ndërmarrës si pjesë e rëndësishme e organizatës, duhet të reflektojë dhe prezantojë cilësitë me të mira drejtuese në arritjen e

¹⁶² Ramosaj, Berim, Menaxhmenti Kreativ&Lidhshmëri, Prishtinë 2006

=====

suksesit nëpërmjet komunikimit me njerëzit, influencimin në mënyrën dhe veprimet e tyre, inkurajimin në drejtimin dhe realizimin e detyrave në grup etj. Të gjitha së bashku ndihmojnë në mbështetje të ndryshimeve kulturore të organizatës dhe zhvillimin e mëtejshëm të leadershipit. Zbatimi dhe përvetësimi i këtyre cilësive mundëson krijimin e liderit të përgatitur, me vizion të qartë për të tashmen dhe të ardhmen.

Lidershipi dhe ndikimi tek të tjerët

Nje lider eshte nje person i cili beson ne nje qellim te caktuar dhe qe ka nje vizion te caktuar. Lideret e mire, te cilet ndikojne shume lehte tek te tjeret, jane ata te cilet besojne shume ne vizionin e tyre. Kjo do te thote se nese ti nuk beson shume ne ate vizion apo ne arritjen e atij qellimi, ti nuk do te jesh kurre ne gjendje te ndikosh tek te tjeret, te besh qe ata ti perkushtohen atij vizioni apo qellimi.

Ajo qe eshte zbuluar eshte se njerzit nuk ndikohen nga nje lider prej fjaleve te tij, por ndikohen prej energjise me te cilen jane te shoqeruara ato fjale.

Ti mund te jesh shume here me bindes kur flet me siguri, dhe kur ti beson shume fort ne arritjen e nje vizioni, atehere ti ndjen gjithe sigurine e kesaj bote kur flet per arritjen e tij, duke u bere keshtu shume here me bindes.

Sa me shume qe lideri te besoje ne vizionin e tij, do te jete me ne gjendje te ndikojte te tjeret dhe gjithashtu ti beje ata te besojne ne vizionin e tij.

C'mund te beje tjeter nje lider per te ndikuar te tjeret?

Nje lider mund te perdore gjithashtu teorine e konceptit te identitetit per te ndikuar tek te tjeret. Pra duke tejcuar nje identitet te caktuar tek dikush, ai mund te ndikohet per ta kthyer këtë identitet në realitet.

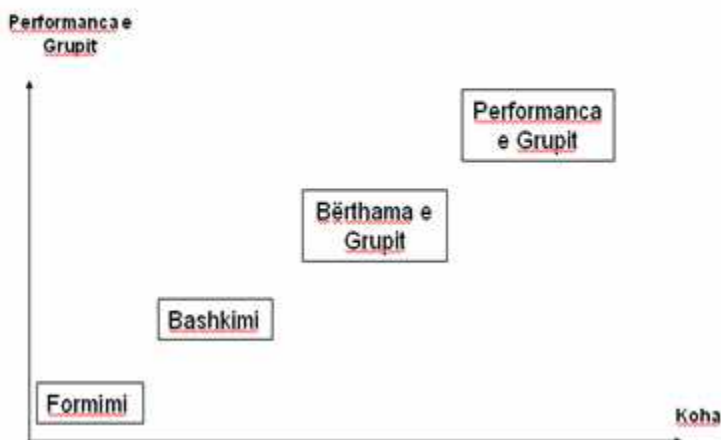
Psh nje nga menytrat me te mira me te cilen nje lider mund te ndikojte dike eshte ti thoje atij dicka si: "E di qe nje dite ti do te besh dicka te madhe dhe te jashtezakonshme". Kur lideri ia thote personit kete sugjestion me shume siguri, subkoshienca e personit do ta absorboje kete mendim dhe te gjitha veprimet e tij do te ndikohen nga ky sugjestion, deri sa ta kthejne ate ne realitet.

Lideret gjithashtu duhet te ndikojne tek te tjeret duke perdorur stile te ndryshme motivimi, stilin i cili i pershtatet me mire personave real me te cilet kane te bejne. Disa njerez ndikohen me shume nga shperblimet kurse disa te tjere ndikohen me shume nga deshira per te evituar denimet.

Nje lider i mire duhet te percaktoje stilin e duhur motivues qe duhet te perdore per cdo person ne menyre qe te kete ndikimin me te forte te mundshem mbi ta.

Dhe ne fund, qe nje lider te ndikojte tek te tjeret ai duhet te jete nje shembull i mire per ta, jo vetem dikush qe jep vec urdhra. Duhet qe ato gjera qe urdheron ti kete bere vete me pare, qe te tjeret ta ndjekin. Nje lider duhet te drejtoje nepermjet shembullit vetjak ne menyre qe te ndikojte tek te tjeret, perndryshe njerzit nuk do te kene besim tek ai.¹⁶³

Dinamika e Grupit

Diagrami 1. Dinamika e Grupit (Performanca e Grupit)

Rezultatet

- Të krijojm një ide të përgjithshme rreth lidershpit në ditët e sotme
- Të risim vëmëndjen e sjelljeve personale dhe cilat janë pasojat kur punojme në grup (komunikimi, procesi i vendim-marrjes & lidershpi)
- Të nxisim aftesit ndërpersonale për të forcuar pozitën tona në grup dhe si të infulencojmë në procesin e vendim-marrjes
- Si të drejtojmë detyra delikate në punë të ndryshme
- Si të drejtojmë mbledhjet

¹⁶³ Shkencashkences.wordpress.com, “Si ndikon një Lider tek të tjerët”

- Si të drejtojmë konfliktet e ndryshme në grup¹⁶⁴

Konkluzion

Lidershipi ekipor është një proces me anë të të cilit lideri ka mundësi që të maksimizojë angazhimin e talentit individual në mënyrë që objektivat e përcaktuara janë arritur përmes angazhimit ekipor. Një gjë e tillë kërkon disa shkathtësi kritike të menaxhmentit dhe lidershipit nga ana e liderit të ekipit:

- Njohuria për talentin ekzistues;
- Aftësitë që të sjellë në sipërfaqe talentin e tillë dhe të angazhojë në mënyrë të duhur;
- Kapaciteti të menaxhojë ndërlidhjen në mes njerëzve të ndryshëm që kanë talent;
- Aftësia për të sfiduar njerëzit dhe t'i bënë ata të zhvillohen;
- Kuptimi i dinamikës së ekipit.

Është me rëndësi të veçantë të theksohet një përqindje shumë e vogël e talentit që ekziston në ekipe është i njohur, i angazhuar dhe i zhvilluar.

Mjedisi kosovar nuk dallon shumë nga mjedisi i vendeve të tjera të regjionit sa i përket sfidave të zhvillimit. Për ndryshim nga vendet tjera, në Kosovë proceset janë në tranzicion, si në aspektin e transformimeve organizative strukturore të bizneseve, po ashtu edhe në aspektin e transformimit të pronësisë (titullarit). Periudhën e tanishme e karakterizon sistemi i një ekonomie të tregut të lirë dhe demokraci parlamentare.

Referencat

1. Ramosaj, Berim, “Menaxhmenti Kreativ&Lidership”, Prishtinë 2006
2. Shkencashkences.wordpress.com, “Si ndikon një Lider tek të tjerët”
3. Rexhepi, Pleurat BA, “Lidershipi&Influenca ne grup”, Janar 2008

¹⁶⁴ Rexhepi, Pleurat BA, “Lidershipi&Influenca ne grup”, Janar 2008

Mbrojtja e mjedisit si faktor i rëndësishëm i zhvillimit të turizmit

*Ass. Merita Begolli Dauti
merita_dauti@hotmail.com*

Abstrakt

Në punim është trajtuar mbrojtja e mjedisit si faktor i rëndësishëm për zhvillimin e turizmit si veprimtari ekonomike me vlera të rëndësishme. Mbrojtja e mjedisit jetësor bëhet kërkesë gjithnjë e më e madhe për mbijetimin e civilizimit njerëzor.

Shumë herët u bë e qartë se një prej shkaqeve kryesore për degradim të mjedisit jetësor është mënyra e papërshtatshme e sjedhjes së njeriut, si dhe edukimi jo i mjaftueshëm për përdorim racional të resurseve të disponueshme.

Prej aty, nga periudha e kaluar e vërehet ngritjen graduale të vetëdijes, si në nivel global ashtu edhe në atë kombëtar e lokal për rolin e edukimit në të kuptuarit e mbrojtjes të mjedisit. I cili njëherit ndikon edhe në zhvillimin e turizmit.

Fjalët kyçe: mjedis, turizëm, zhvillim ekonomik, vlerë

JEL kualifikimi : Z,Z0,Z13,Z19

Hyrje

Duke pasur parasysh rëndësinë e turizmit si veprimtari ekonomike dhe shoqërore është më e rëndësishme për të dhënë përkufizimin e plotë rreth tij, i cili në vete përmban shumë aspekte të studimit të tij dhe i cili kontribuon në ngritjen e standardit jetësor dhe njëherit është i lidhur ngusht me mjedisin jetësor. Në Kosovë mjedisi paraqet problem të veçantë, i cili realisht duhet përmirësuar dhe ndërmarrë një sërë masash, në mënyrë që potencialet tona turistike t'i vëmë në dispozicion të ofertës turistike. Në duhet gjithmonë të kemi parasysh dhe të jemi të kujdesshëm në ruajtjen e mjedisit. I cili do të jetë një nga indikatorët më të rëndësishëm në zhvillimin ekonomik në vendin tonë. Kosova, ka trashëguar një numër të madh problemesh mjedisore, të akumuluar me dekada si pasojë e shfrytëzimit të pakontrolluar të resurseve natyrore dhe minierave, prodhimit industrial shoqëruar me një shkallë të lartë të ndotjes, dhe me mungesë të madhe politikash, ligjesh dhe institucionesh relevante për të trajtuar dhe zgjidhur këto probleme. Kjo ka sjellë një degradim të dukshëm dhe në raste të pariparueshëm të mjedisit dhe me këtë një ndikim direkt në shëndetin e popullatës. Në duhet gjithmonë të kemi parasysh dhe të jemi të kujdesshëm në ruajtjen e mjedisit. I cili do të

=====

jetë një nga indikatorët më të rëndësishëm në zhvillimin ekonomik në vendin tonë.

Vlerat themelore turistike të Kosovës

Vlerat turistike të Kosovës përbëjnë numër relativisht të madh të motiveve, si për nga heterogjeniteti po ashtu edhe nga prejardhja. Për nga motivet atraktive, Kosova prin para shumëvendeve të ish- Jugosllavisë. Koncentrimi i motiveve të shumta turistike, natyrore dhe antropogjene ka rrjedhur nga specifikat natyrore dhe kushtet shoqërore- historike në të kaluarën, por edhe në vazhdim. Motivet e pasura turistike dhe pozita adekuate e tyre në mënyrë lineare dhe grupore dëshmojnë së territori i Kosovës paraqet motive specifike turistike në ish- Jugosllavi, e cila përbëhet prej ultësirës së Kosovës, Rrafshit të Dukagjinit dhe Maleve të Sharrit, Bjeshkëve të Nemuna (Alpeve Shqiptare) dhe Bjeshkëve të Kopaonikut. Në pjesë të tilla janë koncentruar numër i madh i motiveve antropogjene, motive kulturore dhe historike, vendbanime të vjetra dhe motive etnografike-etnologjike me specifikat e tyre.

Të gjitha e përbëjnë të kaluarën specifike dhe historike të kësaj hapësire.⁵⁶ Kosova është e pasur me fondin e vlerave turistike, të cilat përmbajnë shkallë të gjerë të motiveve natyrore dhe antropogjene dhe si të tilla ndahen në:

a) Motivet natyrore

1. Motivet morfologjike
2. Motivet hidrografike
3. Motivet biogeografike

b) Motivet antropogjene

1. Motivet ambientale siç janë: qytetet, vendbanimet dhe objektet tjera.
2. Përmendoret historike dhe muzetë.
3. Motivet etnografike- etnologjike.

Radhitja e dendësisë së motiveve turistike në hapësirën e Kosovës është tregues në radhitjen enumerit të motiveve turistike në këtë hapësirë. Radhitja si element hapësinor i qarkullimit turistiktregon ndërlidhshmërinë e hapësirës në raport me motivet. Dendësia e motiveve turistike në këtë hapësirë është relativisht e madhe dhe kjo mund të tregohet me mundësinë e valorizimit. Në sipërfaqen prej 10887 km² janë të pranishme mbi 370 motive dhe objekte turistike, të cilat mund të iniciohen në shkallë të lartë të mundësisë relative të valorizimit, duke marrë për bazë si pjesë të fondit të motiveve të tilla, që mund të paraqesin motive të përbashkëta dhe të pavarura. Prej numrit të motiveve dhe objekteve turistike, pjesa me numër më të madh i përket objekteve kulturore dhe monumenteve historike mbi

=====

160, të atyre me motive natyrore 40, në lokalitetet evjetra dhe arkeologjike 44, monumente nga Lufta e Dytë Botërore 68, si dhe numër i madh i përmendoreve dhe monumenteve të luftës së fundit.¹⁶⁵

Lidhja e turizmit më mjedisin

Mjedisi natyror është gjithqka që ekziston në natyrë: toka ,topografia,gjeologjia,elementet ujore,flora,fauna dhe sistemet ekologjike.Ndërsa mjedisi I ndërtuar është I përbërë nga elementet fizike të ndërtuara nga njeriu,kryesish të gjithë tipat e ndërtesave,strukturat tjera dhe zhvillimi infrastrukturor,po aq sa edhe qendrat historike dhe ato arkeologjike.Në analizat bashkëkohore të ndikimeve mjedisore,faktorët socialkulturore dhe ekonomike të mjedisit janë marrë gjithnjë në konsiderate dhe shpesh ndarja e komponenteve socialekonomikë dhe fizikë të mjedisit.është jo vetëm e veshtirë, por edhe joefektive. Janë përcaktuar tri aspekte kryesore të lidhjes turizëm-mjedisi:

- Shumë elemente të mjedisit fizik janë tëheqëse atraksione për turistët.

- Lehtësirat në përdorim nga turistët dhe infrastruktura përbëjnë një aspekt të mjedisit të ndërtuar.

- Zhvillimi I turizmit dhe përdorimi nga turitët e një zone të caktuar gjenerojnëndikime mjedisore

Për shkak së turizmi zhvillohet shpesh në zona delikate ,si ishujt e vegjël,bregdete, male,zona alpine etj.apo qendra historike dhe arkeologjike,ndikimet mjedisore përbëjnë probleme potenciale,sepse këta tipa vendesh ofrojnë burime të rëndësishme apo tërheqje për turistët.Tipet dhe shtrirja ndikimit mjedisor,po aq sa edhe ndikimet socialekonomike,janë të lidhura ngushtë më tipin dhe intensitetin e zhvillimit të turizmit të ndërmarrë.

Shumë autorë apo organizata të ndryshme turistike kanë paraqitur disa ide për maksimizimin e shëndetit të mjedisit të zonave përkatëse,duke I parë këto në këndvështrimin e perspektivave tëzhvillimit.Kështu mund të thuhet se:

- Mjedisi është burim I turizmit.Ajo çka industria turistike promovon dhe shet është mjedisi apo kënaqësia dhe përvoja që turisti merr prej tij.

- Shpesh metoda më e mirë për të siguruar një ruajtje të mjedisit lidhet më kuptimin e plot të turizmit dhe realizimin e tij në afate të gjata kohore dhe të qëndrueshme.

- Turizmi përbënë një element kritik në mbijetesën ekonomike të zonës përkatëse.

¹⁶⁵Dr. Sc. Reçica Fetah & Mr. Sc. Millaku Bedri,Ekonomia e turizmit,Prishtinë,2011

=====

- Afatet e gjata kohore ,të nevojshme për ndërtimin e industris turistike,për të siguruar njëplanifikim të kujdeshëm dhe të nevojshem për minimizimin e efekteve negative mjedisore,kanë munguar në fazat e hershme të zhvillimit të turizmit.

- Është e nevojshme të vlerësohen kostot dhe përfitimet e zhvillimit të turizmit.

Prej vitesh,lidhja e turizmit më natyrën ka qene objekt debatesh për shumë ambientalistë,politikian dhe studiues të diciplinave të ndryshme,të shqetësuar për mbrojtjen e mjedisit natyror. Brenda kufijve të ekologjisë turistike moderne,që ka si qëllim studimin në mënyrë specifike të raporteve midis turizmit dhe natyrës,dallohen dy qëndrime kundërta:

Individualist ose konzervator,në kuptimin teknik,kulturor dhe politik të fjalës,dhe social,që bazohet në mundësin e shfrytëzimit të vlerave të mjedisit natyror nga ana e një numri të madh të mundshëm qytetarësh.

Turizmi nuk mendohet të jetë gjithmonë dhe kurdoherë faktorë I degradimit,si një përbindësh I paracaktuar të grabërojë burimet nga ku ai ka edhe vet origjinën.

Në të vërtetë,duke u trajtuar si veprimati e nje konsumi të mirfilltë,nga njëra anë ai sjell modifikime modeste të mjedisit natyror dhe, nga ana tjetër,duke qenë fryt I aspiratave natyralistike të njeriut,ai kontribon në ruajtjen e mjedisit natyror.¹⁶⁶

Si ndikon turizmi në mënyrë pozitive në mjedis

Turizmi ,nëse planifikohet mirë dhe kontrollohet ,mund të ndihmojë,të mbajë dhe të përmirsojë mjedisin në mënyra të ndryshme.Turizmi mund të ndihmojë në ruajtjen dhe zhvillimin e parqeve natyrore duke përfshirë krijimin e parqeve rajonale dhe kombtare si atraksione për turistët.Pa turizëm zona të tilla natyrore mund të zhvillohen drejtë përdorimeve të tjera ose mund të shkatërohen nga pikpamja e trashëgimisë ekologjike. Turizmi siguron vazhdimësin,ndihmon ruajtjen e qendrave historike dhe arkeologjike(si tërheqëse për turistët) që shpesh priren drejt shkatërimit ose zhdukjes së tyre,duke rezultuar kështu në humbjen e trashëgimisë kulturore të zonave përkatëse. Turizmi shpesh ndihmon në sigurimin e vazhdimsisë për pastrim të mjedisit perms kontrollit të ajrit,ujit apo ndotjes si pasojë e zhurmave dhe problemeve të reja mjedisore,apo të përmirësimit të estetikës mjedisore,Përmes programeve dhe projekteve përkatëse të ndërtimeve dhe kontrollit rreth ndotjes së deteve apo oqeaneve. Ruajtja e mjedisit është e lidhur ngushtë edhe me përfitimet ekonomike,infrastruktura lokale e aeroporteve,rrugët,uji,energjia elektrike,sisitemi I telekumunikacionit,të cilët mund të përmirësohen përmes

¹⁶⁶ Koja Vita & Gorica Klodiana,Bazat e turizmit,Tiranë,2004

zhvillimit të turizmit, ndikojnë në zvoglimin e problemeve që kanë të bëjnë me ndotjen si dhe zgjerimin e cilësisë mjedisore të rajonit.¹⁶⁷

Mjedisi i ruajtur është një përparësi e madhe për shëndetin dhe rekreacionin. Faktori njerëzor dhestili i tij jetësor tani po ushtron ndikim në transformimet, evoluimin dhe modifikimin e faktorëve primar natyror, sa që këto në shumë vise janë degraduar në shkallë të madhe, sidomos disa zona në bregdetet e Mesdheut, Karaibeve dhe zonat malore në Alpe dhe Pirineje.

Përfundimi

Turizmit po i ipet një rëndësi gjithnjë e më e madhe. Duhet të theksoj që turizmi është një nga sektorët më të rinj në ekonominë tonë, Edhe pse Kosova është hapësirë e vogël gjeografike, me motivet natyrore dhe njerëzore që ka, ofron mundësi të mira për zhvillimin e disa llojeve të turizmit vendës, rajonal, ndërkombëtar, stacionar dhe transit. Kosova ka vende turistike që mund të shfrytëzohen nga popullsia e vet për ekskursione, për sport, rekreacion, pushim, kulturë, për arsim e edukim. Mirëpo, ky lloj turizmi nuk ka qenë dhe ende ka mbetur i pazhvilluar sa duhet. Deri në vitet e shtatëdhjeta në mungesë të rrugëve të mira, në Kosovë kishte pak lëvizje turistike edhe pse Kosova ka pozitë të mirë gjeografike. Pas viteve të shtatëdhjeta me ndërtimin dhe modernizimin e rrjetit rrugor automobilistik dhe përmirsimin e gjendjes ekonomike, fillojnë lëvizjet turistike të shtohen. Qarkullimet turistike lokale, individuale, familjare e grupore me qëllim pushimi e rekreacioni bëhen sidomos gjatë verës për t'u freskuar pran baseneve, lumenjëve, liqeneve, ose gjatë stinës së dimrit në qendrat e skijimit ([Brezovicë](#) e [Rugovë](#)) e gjetkë. Në periudhën pas luftës në Kosovë është ndërtuar numër i madh i pishinave, të cilat tërheqin numër të madh të klientelës së re turistike.

Referencat

1. Dr. Sc. Reçica Fetah & Mr. Sc. Millaku Bedri, *Ekonomia e turizmit*, Prishtinë, 2011
2. <http://mmph.rks-gov.net>
3. Ismaili Murtezan & Durmishi Bujar, *Shoqëria dhe menaxhimi I mbrojtjes së mjedisit*, Tetovë, 2006
4. Koja Vita & Gorica Klodiana, *Bazat e turizmit*, Tiranë, 2004
5. Potera, Ismet, *Mbrojtja e mjedisit jetësor*, Prishtinë, 2008
6. www.google.com
7. www.wikipedia.org

¹⁶⁷ Koja Vita & Gorica Klodiana, *Bazat e turizmit*, Tiranë, 2004